PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI
ISSN: 3060-4923 Impact Factor –7,212

JISMONIY TARBIYA DARSLARIDA MILLIY HARAKATLI O‘YINLARDAN FOYDALANISH ORQALI O‘QUVCHILARNING JISMONIY FAOLLIGINI OSHIRISH

Utemuratov Turar Urazbaevich
Qoraqalpog‘iston Respublikasi, Xo‘jayli tumani
42-sonli umumiy o‘rta ta’lim maktabi
Jismoniy tarbiya fani o‘qituvchisi
https://doi.org/10.5281/zenodo.22902910

Annotatsiya

Mazkur maqolada umumiy o‘rta ta’lim maktablarida jismoniy tarbiya darslarini tashkil etishda milliy harakatli o‘yinlardan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari ilmiy adabiyotlar asosida tahlil qilingan. Tadqiqotda milliy harakatli o‘yinlarning o‘quvchilarning jismoniy faolligi, fundamental harakat ko‘nikmalari, chaqqonlik, tezkorlik, koordinatsiya, muvozanat va jamoaviy hamkorligini rivojlantirishdagi o‘rni yoritilgan. O‘zbekiston olimlarining milliy harakatli o‘yinlarga oid tadqiqotlari xalqaro tizimli sharh va meta-tahlillar natijalari bilan qiyosiy tahlil qilindi. Xalqaro tadqiqotlar faol o‘yin va jismoniy tarbiya intervensiyalari fundamental harakat ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam berishi mumkinligini ko‘rsatadi, biroq tadqiqotlar o‘rtasidagi metodik farqlar sabab natijalarni ehtiyotkorlik bilan talqin qilish zarur. Shu asosda milliy harakatli o‘yinlarni jismoniy tarbiya darsining maqsadi, o‘quvchilarning yoshi, jismoniy tayyorgarligi, yuklama hajmi va xavfsizlik talablariga mos holda tanlash va tashkil etish bo‘yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan. Maqolada uydirma tajriba natijalari keltirilmagan; xulosalar mavjud ilmiy adabiyotlar tahliliga asoslangan.

Kalit so‘zlar: jismoniy tarbiya, milliy harakatli o‘yinlar, jismoniy faollik, fundamental harakat ko‘nikmalari, o‘quvchilar, chaqqonlik, tezkorlik, koordinatsiya, muvozanat, jismoniy tayyorgarlik, faol o‘yin, pedagogik metod.

Abstract

This article analyzes the pedagogical potential of using national movement games in physical education lessons in general secondary schools. Particular attention is paid to the role of national movement games in increasing students’ physical activity and developing fundamental movement skills, agility, speed, coordination, balance, and cooperation. Studies conducted by Uzbek researchers on national movement games are compared with findings from international systematic reviews and meta-analyses. International evidence indicates that active play and physical education interventions can contribute to the development of fundamental movement skills, although methodological differences between studies require cautious interpretation. Based on the literature analysis, methodological recommendations are proposed for selecting and organizing national movement games according to lesson objectives, students’ age, physical fitness, workload, and safety requirements. No fabricated experimental results are presented; the conclusions are based on the analysis of available scientific literature.

Keywords: physical education, national movement games, physical activity, fundamental movement skills, students, agility, speed, coordination, balance, physical fitness, active play, pedagogical method.

KIRISH

Umumiy o‘rta ta’lim tizimida jismoniy tarbiya o‘quvchilarning jismoniy rivojlanishi, harakat faoliyati va sog‘lom turmush tarziga oid ko‘nikmalarini shakllantirishning muhim vositalaridan biridir. Jismoniy tarbiya darsining samaradorligi faqat mashqlar soni bilan emas, balki o‘quvchilarning dars davomida mazmunli va faol harakat qilishi, topshiriqlarni to‘g‘ri bajarishi hamda jismoniy faoliyatga qiziqishining shakllanishi bilan ham belgilanadi.

Harakatli o‘yinlar shu nuqtayi nazardan jismoniy tarbiya darsining mazmunini boyituvchi pedagogik vositalardan biri hisoblanadi. Milliy harakatli o‘yinlarning o‘ziga xosligi esa ularning jismoniy mashqlar bilan bir qatorda xalqning tarixiy-madaniy tajribasi va an’analarini ham ta’lim jarayoniga olib kirish imkoniyatidadir.

Pardayev milliy harakatli o‘yinlardan jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarida foydalanish va turli yoshdagi maktab o‘quvchilari uchun o‘yinlarni maqsadga muvofiq tashkil etish masalasini yoritgan. Mazkur maqola 2021-yilda *Current Research Journal of Pedagogics* jurnalida 96–100-betlarda chop etilgan va DOI: 10.37547/pedagogics-crjp-02-08-22 ko‘rsatilgan.

Salimov va Akramova esa 7–10 yoshli o‘quvchilarni milliy harakatli o‘yinlar vositasida jismoniy tayyorlashning nazariy va amaliy asoslarini o‘rgangan. Ularning tadqiqoti 2021-yilda *International Journal of Progressive Sciences and Technologies* jurnalining 25-jildi, 2-sonida 217–227-betlarda e’lon qilingan. Tadqiqotda milliy harakatli o‘yinlarning jismoniy kuch, chaqqonlik, tezkorlik, muvozanat va boshqa jismoniy sifatlarni rivojlantirishdagi imkoniyatlari muhokama qilingan [2, 217–227-b.].

Xalqaro ilmiy adabiyotlarda ham faol o‘yin va fundamental harakat ko‘nikmalari o‘rtasidagi munosabat keng o‘rganilgan. Logan va hammualliflar fundamental motor ko‘nikmalar terminologiyasini tizimli ravishda tahlil qilib, mazkur ko‘nikmalarni murakkabroq harakatlarning asosini tashkil etuvchi ko‘nikmalar sifatida izohlash va ularni aniq kategoriyalar asosida baholash zarurligini ta’kidlagan [3, 781–796-b.].

Shuningdek, jismoniy tarbiya asosidagi intervensiyalarni o‘rgangan Errisuriz va hammualliflar boshlang‘ich maktab o‘quvchilari bo‘yicha tizimli sharhda jismoniy tarbiya darslariga asoslangan intervensiyalar dars vaqtida o‘rtacha va yuqori intensivlikdagi jismoniy faollikni oshirishi mumkinligini aniqlagan. Biroq bo‘sh vaqt faoliyatiga ta’sir natijalari izchil bo‘lmagan [4, 303–327-b.].

Shu sababli milliy harakatli o‘yinlarni jismoniy tarbiya darslariga kiritish masalasini faqat an’anaviy qadriyatlarni saqlash nuqtayi nazaridan emas, balki zamonaviy jismoniy faollik va motor rivojlanish haqidagi ilmiy qarashlar bilan bog‘liq holda o‘rganish dolzarbdir.

Tadqiqotning maqsadi — jismoniy tarbiya darslarida milliy harakatli o‘yinlardan foydalanishning o‘quvchilar jismoniy faolligi va harakat ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlarini ilmiy adabiyotlar asosida aniqlash hamda ularni samarali tashkil etish bo‘yicha metodik yondashuvlarni asoslash.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODLARI

Tadqiqot nazariy-metodik xarakterga ega bo‘lib, unda ilmiy adabiyotlarni tizimli o‘rganish, qiyosiy tahlil, umumlashtirish, ilmiy natijalarni pedagogik nuqtayi nazardan talqin qilish va metodik tavsiyalarni ishlab chiqish usullaridan foydalanildi.

Tahlil uchun O‘zbekistonda milliy harakatli o‘yinlardan foydalanish masalasini o‘rgangan ilmiy ishlar hamda xalqaro ilmiy jurnallarda e’lon qilingan tizimli sharh va meta-tahlillar tanlandi.

Xalqaro manbalarni tanlashda, ayniqsa, bolalar va maktab yoshidagi o‘quvchilarda jismoniy faollik, faol o‘yin, fundamental harakat ko‘nikmalari va jismoniy tarbiya intervensiyalarini o‘rgangan tadqiqotlarga ustuvor ahamiyat berildi.

2025-yilda Zhang va hammualliflar faol o‘yin intervensiyalarining bolalar fundamental harakat ko‘nikmalariga ta’sirini tizimli ravishda o‘rgangan. Tadqiqotchilar adabiyotlarni Web of Science, PubMed, Embase, Scopus, CNKI va Wanfang Data bazalaridan izlagan; tahlilga 9 ta tadqiqot kiritilgan va jami 690 nafar bolaning ma’lumotlari ko‘rib chiqilgan [5, article 40, 2–8-betlar].

Mazkur yondashuv maqolada xalqaro dalillarni milliy pedagogik tajriba bilan qiyoslash imkonini berdi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Milliy harakatli o‘yinlarning jismoniy tarbiyadagi o‘rni

O‘zbekiston ilmiy-metodik adabiyotlarida milliy harakatli o‘yinlar o‘quvchilarning jismoniy sifatlarini rivojlantirishning samarali vositalaridan biri sifatida qaraladi.

Salimov va Akramova 7–10 yoshli o‘quvchilar bilan ishlashda milliy harakatli o‘yinlarning jismoniy sifatlar, jumladan chaqqonlik, tezkorlik, egiluvchanlik, muvozanat va chidamlilikni rivojlantirish bilan bog‘liq imkoniyatlarini ko‘rsatgan [2, 217–227-b.]. Tadqiqotda o‘yin o‘quvchilarning qiziqishini oshirishi va mashqlarni faolroq bajarishiga yordam berishi mumkinligi ham qayd etilgan [2, 218–219-b.].

Pardayev esa jismoniy tarbiya darslarida o‘quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda turli harakatli o‘yinlardan foydalanish zarurligini ko‘rsatadi [1, 96–100-b.].

Bu tadqiqotlarning umumiy jihati shundaki, o‘yin jismoniy tarbiya darsida mustaqil ko‘ngilochar faoliyat sifatida emas, balki muayyan pedagogik maqsadga xizmat qiluvchi vosita sifatida qaraladi.

Fundamental harakat ko‘nikmalari va jismoniy faollik

Xalqaro adabiyotlarda fundamental harakat ko‘nikmalari bolalarning keyingi murakkab harakat faoliyatiga tayyorgarligining muhim tarkibiy qismi sifatida qaraladi.

Logan va hammualliflar fundamental motor ko‘nikmalar bo‘yicha ilmiy adabiyotlarni tizimli tahlil qilib, terminologiyada bir xillik yetishmasligini aniqlagan. Mualliflar fundamental harakat ko‘nikmalarining aniq ta’rifi, tarkibiy kategoriyalari va baholash usullari ko‘rsatilishi zarurligini ta’kidlagan [3, 781–796-b.].

Van Capelle va hammualliflarning tizimli sharh va meta-tahlilida maktabgacha yoshdagi bolalarda fundamental motor ko‘nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan 20 ta tadqiqot va 4255 nafar bola ma’lumotlari tahlil qilingan. Tadqiqotlar o‘qituvchi boshchiligidagi, bola markazidagi va ota-ona boshchiligidagi intervensiyalar guruhlariga ajratilgan [6, 658–666-b.].

Wick va hammualliflarning *Sports Medicine* jurnalidagi tizimli sharh va meta-tahlili ham fundamental harakat ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan intervensiyalarni o‘rgangan. Tadqiqot 2045–2068-betlarda nashr etilgan. Mualliflar intervensiyalar samaradorligi mavjudligini qayd etgan bo‘lsa-da, dalillar sifati va uzoq muddatli kuzatuvlar bilan bog‘liq cheklovlarga e’tibor qaratgan [7, 2045–2068-b.].

Bu natijalar milliy harakatli o‘yinlarni jismoniy tarbiya darsiga kiritishda o‘yinning o‘zidan ko‘ra uning **qaysi harakat ko‘nikmasini shakllantirishga xizmat qilishi** muhimligini ko‘rsatadi.

Faol o‘yinlarning ilmiy asoslari

Johnstone va hammualliflar faol o‘yin intervensiyalarining jismoniy faollik va fundamental harakat ko‘nikmalariga ta’sirini tizimli sharh va meta-tahlil asosida o‘rgangan. Tadqiqot *BMC Public Health* jurnalida 2018-yilda 18-jild, 789-maqola raqami bilan chop etilgan [8, article 789].

Mazkur tadqiqot faol o‘yinni bolalarning jismoniy faolligini oshirishga xizmat qilishi mumkin bo‘lgan yo‘nalish sifatida ko‘rib chiqadi. Shu bilan birga, faol o‘yin intervensiyalarining tadqiqot bazasi boshqa jismoniy faollik yo‘nalishlariga nisbatan cheklanganligi ham qayd etilgan [8, article 789].

Zhang va hammualliflarning 2025-yildagi tizimli sharhi faol o‘yin intervensiyalarini yanada yangi dalillar bilan to‘ldiradi. Tadqiqotda 9 ta ish va 690 nafar bola ma’lumotlari tahlil qilingan; ishtirokchilarning yoshi 1,5 yoshdan 9 yoshgacha bo‘lgan. Intervensiyalar 4 haftadan 6 oygacha davom etgan, ko‘pchilik tadqiqotlarda esa 4–10 haftalik davrlar kuzatilgan [5, article 40, 3–7-betlar].

Shu bilan birga, mazkur sharh tadqiqotlar orasida intervensiya muddati, chastotasi va baholash vositalarida farqlar mavjudligini ko‘rsatadi. Demak, “har qanday o‘yin avtomatik ravishda bir xil natija beradi” degan xulosaga kelish ilmiy jihatdan to‘g‘ri bo‘lmaydi.

NATIJALAR

Adabiyotlar tahlili asosida milliy harakatli o‘yinlarni jismoniy tarbiya darslarida qo‘llashning quyidagi asosiy pedagogik yo‘nalishlari ajratildi.

1. Harakat faolligini oshirish

O‘yin shaklidagi topshiriq o‘quvchini faol harakatga jalb etish imkoniyatini oshiradi. Bunda yugurish, sakrash, yo‘nalishni o‘zgartirish, tutish, uloqtirish va boshqa harakatlar o‘yin qoidalariga birlashtiriladi.

Jismoniy tarbiya intervensiyalari bo‘yicha tizimli sharhda darsga yo‘naltirilgan intervensiyalar o‘quvchilarning aynan jismoniy tarbiya darsi vaqtida o‘rtacha va yuqori intensivlikdagi jismoniy faolligini oshirishi mumkinligi aniqlangan [4, 303–327-b.].

2. Chaqqonlik va koordinatsiyani rivojlantirish

Ko‘plab milliy harakatli o‘yinlarda o‘quvchi tezkor qaror qabul qilishi, sherigi yoki raqibining harakatiga moslashishi va harakat yo‘nalishini o‘zgartirishi kerak. Bu esa koordinatsion faoliyatni murakkablashtiradi.

Salimov va Akramova milliy harakatli o‘yinlarning chaqqonlik, tezkorlik, muvozanat va boshqa jismoniy sifatlarni rivojlantirish imkoniyatlarini qayd etgan [2, 218–219-b.].

3. Fundamental harakat ko‘nikmalarini shakllantirish

Yugurish, sakrash, uloqtirish, tutish va muvozanatni saqlash kabi harakatlar ko‘plab o‘yinlarning tarkibiy qismidir. Shu sababli o‘yinlarni tegishli metodik maqsad bilan tanlash fundamental harakat ko‘nikmalarini mashq qildirish imkonini beradi.

Xalqaro tadqiqotlarda fundamental harakat ko‘nikmalari lokomotor, obyektni boshqarish va barqarorlik bilan bog‘liq harakat kategoriyalarida o‘rganilgan [3, 781–796-b.].

4. Motivatsion imkoniyat

O‘yin topshiriqlari jismoniy mashqni tabiiy musobaqa, hamkorlik yoki vazifani bajarish shakliga keltiradi. Bu o‘quvchilarning mashg‘ulotga jalb qilinishini qo‘llab-quvvatlashi mumkin.

Biroq motivatsiyani faqat o‘yin mavjudligi bilan izohlash to‘g‘ri emas. O‘yin qoidalarining tushunarliligi, yuklamaning mosligi, o‘quvchilarning individual imkoniyatlari va o‘qituvchining boshqaruvi ham muhim omillardir.

MILLIY HARAKATLI O‘YINLARNI DARS JARAYONIGA INTEGRATSIYA QILISH METODIKASI

Milliy harakatli o‘yinlarni darsning barcha bosqichlarida bir xil intensivlikda qo‘llash maqsadga muvofiq emas. Ularning mazmuni va jismoniy yuklamasi dars bosqichiga moslashtirilishi lozim.

Dars bosqichi	O‘yinning asosiy vazifasi	Tavsiya etiladigan xususiyat
Tayyorgarlik qismi	O‘quvchilarni faollashtirish	Oddiy qoidali, nisbatan yengil harakatli o‘yinlar
Asosiy qism	Jismoniy sifatlarni rivojlantirish	Tezkorlik, chaqqonlik, koordinatsiya va kuchga yo‘naltirilgan o‘yinlar
Yakuniy qism	Faoliyatni bosqichma-bosqich pasaytirish	Nisbatan past intensivlikdagi o‘yin va mashqlar

O‘yin tanlashda quyidagi mezonlarga amal qilish lozim:

- o‘quvchilarning yosh xususiyatlari;
- jismoniy tayyorgarlik darajasi;
- darsning asosiy maqsadi;
- o‘yin davomiyligi;
- harakatlarning murakkabligi;
- jismoniy yuklama;
- maydon va jihozlarning xavfsizligi;
- barcha o‘quvchilarning ishtirok etish imkoniyati;
- o‘yin qoidalarining tushunarliligi.

Bunday yondashuv milliy o‘yinni shunchaki darsga qo‘shishdan farqli ravishda uni **maqsadli pedagogik vositaga** aylantiradi.

MUHOKAMA

Tadqiqotlar tahlili milliy harakatli o‘yinlardan foydalanish masalasida milliy va xalqaro ilmiy yondashuvlar o‘rtasida muayyan umumiylik mavjudligini ko‘rsatadi. O‘zbekiston tadqiqotlarida

milliy o‘yinlarning jismoniy sifatlar, harakat ko‘nikmalari va o‘quvchilarning faol ishtirokiga oid imkoniyatlari ko‘proq yoritilgan [1, 96–100-b.; 2, 217–227-b.].

Xalqaro tadqiqotlarda esa faol o‘yin va jismoniy tarbiya intervensiyalari ko‘pincha tizimli sharh va meta-tahlil metodlari orqali baholangan. Masalan, Van Capelle va hammualliflar 20 ta tadqiqotni, Wick va hammualliflar esa fundamental harakat ko‘nikmalariga oid ko‘plab intervensiyalarni umumlashtirgan [6, 658–666-b.; 7, 2045–2068-b.].

Biroq xalqaro dalillarni milliy harakatli o‘yinlarga bevosita tenglashtirish metodik jihatdan ehtiyotkorlikni talab qiladi. Chunki xalqaro tadqiqotlarda “active play”, “physical education intervention” yoki “fundamental movement skills” kabi keng tushunchalar ishlatiladi, milliy o‘yinlar esa muayyan xalqning madaniy va pedagogik sharoitiga bog‘langan o‘yinlarni anglatadi.

Shuning uchun maqoladagi asosiy ilmiy xulosa shundan iboratki, xalqaro tadqiqotlar **faol o‘yin va harakatga asoslangan pedagogik yondashuvning ilmiy asosini** mustahkamlaydi, O‘zbekiston tadqiqotlari esa ushbu yondashuvni milliy harakatli o‘yinlar kontekstida qo‘llash imkoniyatini ko‘rsatadi.

2025-yilgi Zhang va hammualliflar tadqiqotida ham faol o‘yin bo‘yicha mavjud dalillar ijobiy yo‘nalishga ega bo‘lsa-da, tadqiqotlar soni va metodologik xilma-xillik sababli yuqori sifatli, turli yosh va sharoitlarni qamrab olgan yangi tadqiqotlarga ehtiyoj borligi ta’kidlangan [5, article 40, 7–9-betlar].

Bu holat O‘zbekiston maktablarida, jumladan Qoraqalpog‘iston Respublikasi umumiy o‘rta ta’lim maktablarida milliy harakatli o‘yinlarning samaradorligini amaliy tajriba orqali o‘rganish uchun ilmiy yo‘nalish mavjudligini ko‘rsatadi.

AMALIY METODIK TAVSIYALAR

Jismoniy tarbiya o‘qituvchisi milliy harakatli o‘yinlardan foydalanishda quyidagi ketma-ketlikka amal qilishi mumkin:

1-**bosqich — maqsadni aniqlash.** Avvalo darsda qaysi jismoniy sifat yoki harakat ko‘nikmasi rivojlantirilishi belgilanadi.

2-bosqich — o‘yinni tanlash. Tanlangan o‘yin belgilangan maqsadga moslashtiriladi.

3-bosqich — qoidalarni tushuntirish. O‘yin boshlanishidan oldin uning qoidalari qisqa va tushunarli tarzda izohlanadi.

4-bosqich — amaliy bajarish. O‘quvchilar o‘yinni bajaradilar, o‘qituvchi esa texnika, xavfsizlik va yuklamani nazorat qiladi.

5-bosqich — tahlil. Mashg‘ulot yakunida o‘quvchilarning faoliyati tahlil qilinadi va keyingi dars uchun metodik xulosalar chiqariladi.

Bunday tizim o‘yinni tasodifiy faoliyatdan rejalashtirilgan pedagogik vositaga aylantiradi.

XULOSA

Ilmiy adabiyotlar tahlili asosida jismoniy tarbiya darslarida milliy harakatli o‘yinlardan foydalanish o‘quvchilarning faol harakatga jalb etilishi, fundamental harakat ko‘nikmalarining rivojlanishi, chaqqonlik, koordinatsiya va boshqa jismoniy sifatlarni takomillashtirish uchun pedagogik imkoniyatlarga ega ekanligi aniqlandi.

O‘zbekiston tadqiqotlarida milliy harakatli o‘yinlarning o‘quvchilarning jismoniy tayyorgarligini rivojlantirishdagi o‘rni alohida yoritilgan [1, 96–100-b.; 2, 217–227-b.]. Xalqaro tizimli sharh va meta-tahlillar esa faol o‘yin hamda jismoniy tarbiya intervensiyalarining fundamental harakat ko‘nikmalari va darsdagi jismoniy faollik bilan bog‘liq natijalarini umumlashtiradi [4, 303–327-b.; 6, 658–666-b.; 7, 2045–2068-b.].

Shu bilan birga, milliy harakatli o‘yinlarning samaradorligini umumiy tarzda “ijobiy” deb baholashdan ko‘ra, ularning qaysi yosh guruhida, qanday davomiylikda, qanday intensivlikda va qaysi jismoniy sifatni rivojlantirish maqsadida qo‘llanayotganini hisobga olish ilmiy jihatdan to‘g‘riroqdir.

Qoraqalpog‘iston Respublikasi Xo‘jayli tumani 42-sonli umumiy o‘rta ta’lim maktabi sharoitida milliy harakatli o‘yinlardan foydalanish dars mazmunini milliy-madaniy qadriyatlar bilan uyg‘unlashtirish, o‘quvchilarning faol ishtirokini ta’minlash va jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarini mazmunan boyitish imkonini berishi mumkin. Biroq ushbu maktab bo‘yicha alohida tajriba natijalari keltirilmaganligi sababli maqolada foiz, statistik ko‘rsatkich yoki tajriba-sinov natijasi uydirilmagan.

Kelgusida ushbu yo‘nalishda eksperimental tadqiqot o‘tkazilib, o‘quvchilarning boshlang‘ich va yakuniy jismoniy tayyorgarlik ko‘rsatkichlari standart testlar orqali baholansa, milliy harakatli o‘yinlarning ta’sirini yanada aniqroq statistik asoslash imkoniyati paydo bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Pardayev B.P. Application of National Movement Games in Physical Education Classes // *Current Research Journal of Pedagogics*. – 2021. – Vol. 2, No. 08. – P. 96–100. – DOI: 10.37547/pedagogics-crjp-02-08-22.
2. Salimov G‘., Akramova G. Physical Training of 7–10 Year Old Students Through National Movement Games: Theoretical and Practical Fundamentals // *International Journal of Progressive Sciences and Technologies*. – 2021. – Vol. 25, No. 2. – P. 217–227.
3. Logan S.W., Ross S.M., Chee K., Stodden D.F., Robinson L.E. Fundamental motor skills: A systematic review of terminology // *Journal of Sports Sciences*. – 2018. – Vol. 36, No. 7. – P. 781–796. – DOI: 10.1080/02640414.2017.1340660.
4. Errisuriz V.L., Golaszewski N.M., Born K., Bartholomew J.B. Systematic Review of Physical Education-Based Physical Activity Interventions Among Elementary School Children // *Journal of Primary Prevention*. – 2018. – Vol. 39, No. 3. – P. 303–327. – DOI: 10.1007/s10935-018-0507-x.
5. Zhang X., Tang C., Geng M., Li K., Liu C., Cai Y. The effects of active play interventions on children’s fundamental movement skills: a systematic review // *BMC Pediatrics*. – 2025. – Vol. 25. – Article 40. – DOI: 10.1186/s12887-024-05385-8.
6. Van Capelle A., Broderick C.R., van Doorn N., Ward R.E., Parmenter B.J. Interventions to improve fundamental motor skills in pre-school aged children: A systematic review and meta-analysis // *Journal of Science and Medicine in Sport*. – 2017. – Vol. 20, No. 7. – P. 658–666. – DOI: 10.1016/j.jsams.2016.11.008.
7. Wick K., Leeger-Aschmann C.S., Monn N.D., Radtke T., Ott L.V., Rebholz C.E., et al. Interventions to Promote Fundamental Movement Skills in Childcare and Kindergarten: A

Systematic Review and Meta-Analysis // *Sports Medicine*. – 2017. – Vol. 47, No. 10. – P. 2045–2068. – DOI: 10.1007/s40279-017-0723-1.

8. Johnstone A., Hughes A.R., Martin A., Reilly J.J. Utilising active play interventions to promote physical activity and improve fundamental movement skills in children: a systematic review and meta-analysis // *BMC Public Health*. – 2018. – Vol. 18. – Article 789. – DOI: 10.1186/s12889-018-5687-z.
9. Logan S.W., Webster E.K., Getchell N., Pfeiffer K.A., Robinson L.E. Relationship between fundamental motor skill competence and physical activity during childhood and adolescence: A systematic review // *Kinesiology Review*. – 2015. – Vol. 4, No. 4. – P. 416–426. – DOI: 10.1123/kr.2013-0012.
10. Lubans D.R., Morgan P.J., Cliff D.P., Barnett L.M., Okely A.D. Fundamental movement skills in children and adolescents: Review of associated health benefits // *Sports Medicine*. – 2010. – Vol. 40, No. 12. – P. 1019–1035. – DOI: 10.2165/11536850-000000000-00000.
11. Tuychiev A.A. Pedagogical Features of the Use of National Movement Games in Physical Education Trainings on the Example of Primary School Students // *International Journal on Integrated Education*. – 2021. – Vol. 4, No. 4. – P. 335–337. – DOI: 10.31149/ijie.v4i4.1732.
12. Zhang X., Tang C., Geng M., Li K., Liu C., Cai Y. The effects of active play interventions on children's fundamental movement skills: a systematic review // *BMC Pediatrics*. – 2025. – Vol. 25. – Article 40. – DOI: 10.1186/s12887-024-05385-8.